

УДК 94(469):355:325.86 [(679)+(673)]”1970/1974”

**СПЕЦІАЛЬНІ АНТИ ПАРТИЗАНСЬКІ ФОРМУВАННЯ ПОРТУГАЛІЇ У
КОЛОНІАЛЬНИХ ВІЙНАХ В АНГОЛІ ТА МОЗАМБІКУ 1970-1974 РОКАХ**

А.С. Поспєлов

*к.і.н, доцент кафедри нової та новітньої історії,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Тел. +3048-748-90-36; email: andreas.pospelov@gmail.com*

В статті досліджуються причини появи та аспекти діяльності спеціальних анти партизанських формувань Португальської імперії в колоніальних війнах 1970-74 рр. в Анголі та Мозамбіку. Автор виявляє всі спеціальні формування такого роду, зазначає їх чисельність, спрямованість та принципи діяльності. Підкреслюється важливість і необхідність створення різноманітних спеціальних анти партизанських формувань, а також вказується на вплив досвіду їх діяльності на аналогічні структури в Південній Родезії.

Ключові слова: колоніальна війна, національно-визвольний рух, анти партизанські формування, військово-політичні організації, збройні сили.

В статье исследуются причины появления и аспекты деятельности специальных анти партизанских формирований Португальской империи в колониальных войнах 1970-74 гг. в Анголе и Мозамбике. Автор выявляет все специальные формирования такого рода, определяет их численность, направленность и принципы деятельности. Подчеркивается важность и необходимость создания различных специальных анти партизанских формирований, а также указывается на влияние опыта их деятельности на аналогичные структуры в Южной Родезии.

Ключевые слова: колониальная война, национально-освободительное движение, анти партизанские формирования, военно-политические организации, вооруженные силы.

The article examines the reasons and aspects of Portuguese empire's special anti guerrilla forces during the colonial wars of 1970-74 in Angola and Mozambique. The author reveals all the special forms of this kind, determines their size, orientation and principles of work. The author not only emphasizes the importance and the need to create a variety of special anti-guerrilla forces, but also indicates the impact of their activities on the experience of Southern Rhodesia's similar structures.

Keywords: colonial war, the national liberation movement, anti-guerrilla formations, military-political organizations, the armed forces.

Довготривалі внутрішні збройні конфлікти на Півдні Африканського континенту 1970-х рр. у зв'язку з політичною неактуальністю проблеми слабо досліджені в сучасній українській історіографії як в цілому, так і по окремих моментах тощо. Стосовно останніх, мова перш за все іде про створення, структуру, діяльність і результативність операцій спеціально створених підрозділів для боротьби з партизанськими угрупованнями.

1970-ті рр. – доба завершального етапу національно-визвольних і антиколоніальних війн, в тому числі й на півдні Африки. Саме в цей час проходять останні колоніальні війни Португальської імперії (всі назви традиційні для радянської та української історіографії – *авт.*): Національно-визвольна війна народу Анголі проти португальських колонізаторів (лютий 1961 – серпень 1974 рр.) та Національно-визвольна війна народу Мозамбіку проти португальських колонізаторів (вересень 1964 – вересень 1974 рр.) [5: 184-185].

Особливістю названих збройних конфліктів, стало те, що всі вони знаходилися на периферії «холодної війни», тобто великі держави у силу різних причин ними не цікавилися [8: 171-200]. Через це, національно-визвольні сили довгий час були відносно слабо оснащені й переважно стрілецькою зброєю. Між тим, великі, малозаселені площі території Анголи, Мозамбіка, покриті переважно бушем і загальна підтримка озброєних повстанців місцевим чорношкірим населенням сприяли активному веденню партизанської війни. А геополітична ситуація в цілому на Африканському континенті, яка у 1960-1970-х рр. кардинально змінювалася, давала додаткові можливості партизанам на отримання зброї, в тому числі й важкої. Все це, в сукупності з постійним збільшенням чисельності партизанських загонів і реальною, матеріальною допомогою з боку соціалістичних країн, якісно збільшувало їх бойові можливості [10: 15-26; 11: 6]. Зіткнувшись з постійно зростаючою чисельністю та осначеністю партизанських угруповань, уряди Португальських колоній та військово командування країни зрозуміли, що активне і масове застосування в боротьбі проти партизан регулярних частин збройних сил та поліції бажаного результату не приносить. Саме тому, наприкінці 1960-х на початку 1970-х рр. політики і військові Португалії дійшли висновку про необхідність формування спеціальних антипартизанських підрозділів, чи переорієнтацію виключно на антипартизанські дії вже існуючих регулярних частин. Останнє здійснювалися у проведенні відповідної спеціальної підготовки та оснащення цих частин зброєю та технікою, що позитивно зарекомендували себе у боротьбі з партизанами [12: 10].

Невелика європейська держава – Португальська республіка, з початку 1960-х рр. вела відразу ж 3 колоніальні війни (окрім Анголи та Мозамбіку ще у Португальській Гвінеї). Тому країна з 8 млн. населенням у 1960-х – першій половині 1970-х рр. мала 220 тисяч збройні сили [2: 397]. З них щонайменше до 80 тисяч військових знаходилося в Анголі і ще до 70 тисяч у Мозамбіку (у Португальській Гвінеї – приблизно 30 тисяч) [1: 102-104]. Крім того, як держава НАТО Португалія вимушена була тримати в середині країни (та в північній Італії під час регулярних навчань) важкий тягар – цілу мотопіхотну дивізію і доволі сучасну авіаційну міць.

В таких умовах (умовах виконання обов'язків блокового характеру та перманентної антипартизанської війни відразу ж у трьох конфліктних зонах) особливе значення для Португальського військового командування мали високо мобільні, професійно підготовлені підрозділи, які можна було б перекидати з однієї кризової точки в іншу. Тому, фактично першими спеціальними анти партизанськими підрозділами Португалії стали частини її бригади морської піхоти (2 батальйони) й 2 групи командос (чисельністю в роту кожна зі складу ВМС), частини окремої бригади спеціального призначення (зі складу сухопутних військ (до 3-х батальйонів)) та парашутно-десантні частини (за складу ВПС). Однак, ці військові підрозділи перш за все створювалися для бойових дій в рамках НАТО і тому потрібні були саме в Європі. В Африку вони перекидалися епізодично. Тому, майже весь період 1960-х рр. португальці, як раніше і бельгійці в Конго ставку робили на не чисельні, але якісно підготовлені підрозділи іноземних найманців. Через брак джерел виявити їх загальну чисельність і структуру не є можливим. Проте, за нашими підрахунками щонайменше по 1-2 рот них діяло в кожній конфліктній зоні, не рахуючи іноземних, перш за все американських інструкторів в частинах колоніальних військ Португалії. Маневри взводами та ротами найманців з Анголи у Мозамбік і навпаки нам не відомі. А от результативність підрозділів іноземців у порівнянні з фінансовим тягарем по їх утриманню виявилась доволі низькою, що розчарувало португальських генералів (в подальшому, уряди Південної Родезії та Південно-Африканської Республіки ставку на іноземних найманців не робили).

Втім, оскільки в умовах доволі відкритої, однак великій за площиною територій театру південно – африканських конфліктів, постійно зростала роль авіації [4: 216-217], то саме парашутно-десантні частини ВПС і стали першими спеціально створеними антипартизанськими формуваннями Португальської колоніальної імперії. Вже у 1970 році, на виконання виключно антипартизанських функцій був у повному складі виділений 21-й парашутно-десантний полк ВПС Португалії (Regimento Casadores Paraque-distas 21) – одна з найелітніших військових частин країни, яка офіційно була виведена з підпорядкування штабів НАТО. Частина у своєму складі налічувала близько 1000 військових (2 повних батальйони) і постійно перекидалася із Анголи в Мозамбік, звідти наприклад в Португалію чи Італію і знов в Анголу. Саме через таку напругу, виконати всі масштабні антипартизанські завдання вона була невзможна. Через це, з 1972 р. португальське військово командування в колоніях почало створювати із військових професіоналів Спеціальні повітряно-десантні групи (Grupo Especiales Paraque-distas – GEP), кожна чисельністю приблизно в роту, головним завданням котрих стала виключно боротьба з партизанами конкретно в Анголі чи Мозамбіку. Чисельність таких груп на квітень 1974 р. склала 6 одиниць – 4 в Анголі і 2 в Мозамбіку [6: 55; 7: 34-35].

Специфічні умови боротьби з партизанськими угрупованнями викликали до життя і інший спеціальний підрозділ, також чисельністю у посилену роту, створений португальцями в Анголі наприкінці 1972 р. – Повітряно-десантний підрозділ глибинної розвідки «Flechas». Ця частина формувалася виключно з колишніх партизанів, які вже під

керівництвом португальських та іноземних (американських й західноєвропейських) інструкторів проходили спеціальну підготовку і були орієнтовані на збирання оперативно-важливої інформації та на фізичне знищення лідерів ангольських партизанських загонів. Судячи з інформації, яка є у нас в розпорядженні, остання задача «Flechas» так і залишилася невиконаною, перш за все через те, що к 1972 р. всі проти португальські повстанські ангольські організації – МПЛА, УНІТА, ФНЛА, мали вже вкрай боєздатні регулярні частини, якісно замасковані бази на теренах Анголи, Заїру та Замбії і вже отримували спеціальну допомогу з провідних країн світу. Проте, діяльність «Flechas» як розвідувального підрозділу була достатньо ефективною, про що свідчать результативні бойові дії португальської авіації в Анголі, як раз на завершальній стадії цієї війни. Якісну і оперативну інформацію для пілотів могли здобувати лише розвідники, що чудово знали де і як у відповідних специфічних умовах це робити [3: 51].

Довести же результативність ГЕР, десантників, морських піхотинців і морських командос Португалії, через повну відсутність прямих джерел поки що не можливо. Втім, розвиток 21-го парашутно-десантного полку і морської піхоти Португалії в повоєнний час побічно свідчить про те, що зі своїми тактичними завданнями у конкретних операціях ці підрозділи справлялися. Між тим, застосування їх в оперативних цілях, не говорячи вже про стратегічні операції не передбачалося, що з урахуванням специфіки розвитку, щонайменше ангольського конфлікту слід визнати як помилку португальського командування.

Досвід створення спеціальних військових формувань для боротьби з партизанами та переорієнтацію на ці цілі регулярних армійських і авіаційних підрозділів в повній мірі використав уряд Південної Родезії. В цій країні з 1967 по 1980 рр. йшов запеклий збройний конфлікт між білим, сепаратистським з точки зору міжнародного права, урядом Яна Сміта та чорношкірими повстанцями з організацій ЗАНУ й ЗАПУ. Саме в цьому конфлікті яскраво проявило себе найкраще за всю повоєнну історію Західного світу спеціальне і спеціально створене під конкретного супротивника антипартизанське угруповання «Розвідники Селуса» [6: 155] і найпотужніша антипартизанська південнородезійська авіація [4: 214-216].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриянов В. О партизанской войне в некоторых странах Африки / В. Андриянов // Военно-исторический журнал. – 1969. – № 3. – С. 102 – 104.
2. Большая Советская Энциклопедия / гл. ред. А. Прохоров.– 3-е изд. – Т. 20. – М., 1975. – 672 с.
3. Вальдес В.Р. Ангола: крах мифа о наемниках / Виво Р. Вальдес. – М., 1978. – 93 с.
4. Воздушные войны XX века (1945-2000) / под общей редакцией К.Бишопа [пер. с английского И.С. Соколова]. – Смоленск, 2003. – 256 с.
5. Вооружённая борьба народов Азии за свободу и независимость 1945-1980 [Текст] / Л.Л. Круглов, В.Ф. Бутурлинов, А.Ф.Дмитриев [et al]; отв. ред. А.И. Бабич. – М., 1984. – 342 с.
6. Мишелети Э. Элитные вооруженные силы / Эрик Мишелети. – М.: Полярис, 1998. – 160 с.
7. Abbott P., Rodrigues M. Modern African wars (2). Angola and Mozambique 1961-1974. / P. Abbott, M. Rodrigues. – Oxford, 1992. – P. 34 – 35.
8. Conflict and intervention in the Third world / Ed. by Mohamed Auoob. – L., 1980. – P. 171 – 200.
9. Gova J., Wessel N. Ground Roles: Soviet and American involvement in regional conflicts / J. Gova, N.Wessel. – Philadelphia, 1982. – P.17.
10. Helmoet-Romer H. Modern African wars (4) / H. Helmoet-Romer. – Oxford, 1994. – P. 15-26.
11. Lobut P. Modern African wars (3) / P. Lobut. – Oxford, 1992. – P. 6.
12. Pitta R., Fannel J., McCouaig S. South African special forces / R. Pitta, J. Fannel. – Oxford, 1993. – P.10 – 12.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2015